

ДОКУМЕНТНИЙ СКЛАД АРХІВНИХ ФОНДІВ УСТАНОВ ВІДДІЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ БІОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ

Установи Відділення загальної біології НАН України є багатоманітними завдяки специфіці діяльності, виконуваним функціям та призначенням, у зв'язку з чим документація, що утворюється в процесі їхньої науково-організаційної та науково-дослідної діяльності, залежить від виду і роду діяльності установи.

До складу Відділення загальної біології НАН України входять 26 наукових установ, зокрема: 12 науково-дослідних інститутів (Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України, Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, Інститут фізіології рослин і генетики НАН України, Інститут клітинної біології та генетичної інженерії НАН України, Інститут гідробіології НАН України, Інститут біології південних морів ім. О. О. Ковалевського НАН України, Інститут морської біології НАН України, Інститут екології Карпат НАН України, Державна установа «Інститут еволюційної екології НАН України», Державна установа «Інститут харчової біотехнології та геноміки НАН України», Український ордена «Знак Пошани» науково-дослідний інститут лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького Держкомлісгоспу та НАН України, Український науково-дослідний інститут гірського лісівництва ім. П. С. Пастернака Держкомлісгоспу та НАН України), 3 ботанічних сади (Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України, Донецький ботанічний сад НАН України, Криворізький ботанічний сад НАН України), 3 дендрологічні парки (Національний дендрологічний парк «Софіївка», Державний дендрологічний парк «Олександрія» та Державний дендрологічний парк «Тростянець»), 2 музеї (Національний науково-природничий музей НАН України, Державний природознавчий музей НАН України), 5 заповідників (Чорноморський біосферний заповідник НАН України, Дунайський біосферний заповідник НАН України, Карадазький природний заповідник НАН України, Український степовий природний заповідник НАН України, Луганський природний заповідник НАН України) та Херсонська гідробіологічна станція НАН України [1].

Архівна документація цих установ поділяється на: управлінську, науково-організаційну, науково-дослідну та документацію з кадрових питань (особового складу).

Науково-організаційною та управлінською документацією, характерною для всіх установ Відділення є: статути установ; постанови Президії НАН України стосовно діяльності установ; накази керівництва з основної діяльності; положення про структурні підрозділи; листування з Президією НАН України, Відділенням загальної біології та іншими

установами з питань організації наукової діяльності; протоколи засідань ученої ради; списки її складу; робочі плани НДР; документи (обґрунтування, запити, довідки, інформації) про відкриття і розроблення нових тем НДР; протоколи приймання завершених НДР; річні звіти про діяльність установ; штатні розписи; статистичні звіти з основних видів діяльності; кошториси; звіти про фінансово-господарську діяльність; документи профспілок. У науково-дослідних інститутах відклались документи редколегій наукових журналів, спеціалізованих вчених рад, наукових рад та комісій, наукових товариств, що діють на базі цих установ.

Інститути у своїх фондах зберігають документи з міжнародного співробітництва з науковими установами, природоохоронними центрами, виробничими фірмами Австрії, Білорусі, Великобританії, Ізраїлю, Індії, Молдови, Польщі, Росії, Словенії, США, Угорщини, Чехії, Швейцарії, Японії тощо. Це – листування з питань організації та проведення спільних наукових робіт, договори, плани, графіки, кошториси, звіти та інформації про роботу та ін.

До науково-дослідної документації належать наукові звіти по темах; дисертації та автореферати; статті співробітників; методичні рекомендації; заявки, свідоцтва та патенти на винаходи; технічні завдання; картографічні матеріали. Первинна наукова документація провідних установ Відділення представлена щоденниками, журналами польових експедиційних досліджень, книгами записів спостережень. Музеї у своїх фондах зберігають путівники по своїх відділах, колекціях, експозиціях тощо.

До документації з кадрових питань увійшли накази керівників з кадрових питань (особового складу); особові справи та особові картки звільнених працівників; списки наукових працівників інституту; відомості та особові рахунки із зарплати працівників; посадові інструкції тощо.

Оскільки співробітники Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного, Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена, Інституту фізіології рослин і генетики, Інституту клітинної біології та генетичної інженерії, Інституту гідробіології приймали участь у роботах з ліквідації аварії на ЧАЕС, проводили та проводять наукові дослідження біологічного, зоологічного, фізіологічного, гідробіологічного комплексу у Зоні відчуження, як наслідок їхньої діяльності у фондах цих установ збереглися відповідні документи (положення, листування, завдання, переліки робіт, звіти, списки працівників, посвідчення).

У фондах інститутів містяться документи з діяльності інших установ. Так, наприклад, у фонді Інституту біології ім. М. Г. Холодного зберігаються документи з діяльності заповідників (положення, плани розвитку, звіти про діяльність, штатні розписи, фінансові звіти), робота яких проводилася під науково-методичним керівництвом інституту. Документи відділень Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного – Львівського відділення (яке у 1991 р. реорганізоване в Інститут екології Карпат) та Відділення клітинної біології та

інженерії (з якого у 1990 р. утворено Інститут клітинної біології та генетичної інженерії) дають уявлення про діяльність цих установ, які згодом стали самостійними науково-дослідними центрами з потужними науковими школами [2]. У фонді Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена наявні документи з діяльності Державного природознавчого музею (м. Львів) за 1940–1960-ті роки (протоколи засідань ученої ради, плани НДР, відгуки про роботу музею, листування) [3]. Тут також зберігається частина документів Чорноморського та Луганського природних заповідників за 1950–2000-ні роки. Слід відмітити, що фінансові документи Луганського заповідника за 1970-ті роки відклалися також і в архіві Донецького ботанічного саду. Інститут біології південних морів ім. О. О. Ковалевського (м. Севастополь) має у своєму архівному фонді документи (плани НДР, звіти про діяльність, особові справи працівників) Одеського та Карадазького відділень інституту, про роботу Південного та Кримського наукових центрів 1970-х рр. (протоколи, пропозиції, плани НДР, звіти) [4].

Окремо слід зазначити, що архівні фонди установ Відділення загальної біології, завдяки документам, що там містяться, є цінним джерелом до вивчення та реконструкції біографічних характеристик, життєвого шляху, наукових здобутків видатних вчених та їхніх наукових шкіл. Тут варті уваги звіти про наукову діяльність академіків: біологів К. М. Стиника та М. Г. Холодного, фізіолога рослин П. А. Власюка; щоденник ентомолога, чл.-кор. Є. В. Зверезомб-Зубовського, особові справи академіків: зоолога В. Г. Касьяненка, фізіологів рослин П. А. Власюка та А. С. Оканенка, членів-кореспондентів: фізіолога рослин А. В. Манорика, гідробіолога В. О. Водяницького, ботаніка А. С. Лазаренка [5].

Таким чином, специфіка діяльності установ Відділення загальної біології НАН України, серед яких – інститути, заповідники, дендропарки, музеї, дослідні станції та ін., зумовлює утворення широкого різноманіття документного складу архівних фондів. Архівні документи установ Відділення загальної біології НАН України несуть у собі інформативну цінність та репрезентативність як джерело з історії розвитку української біологічної науки, історії становлення та діяльності науково-дослідних установ, біографічних даних видатних вчених України в галузі біології, зоології, генетики, клітинної біології, генетичної інженерії тощо.

Список використаних джерел та літератури

1. *Моргун В. В.* Відділення загальної біології НАН України / В. В. Моргун // Вісник НАН України. – 2013. – № 11. – С. 86–95.
2. Науковий архів Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного, оп. 1, спр. 1823, 1893, 1906, 1933; оп. 1, т. 2, спр. 6, 40, 60, 106, 132, 133, 168, 177, 221, 272.
3. Інститут архівознавства НБУВ НАН України, ф. 258, оп. 1, спр. 90, 131, 415, 486.
4. Науковий архів Інституту біології південних морів ім. О. О. Ковалевського, оп. 1, спр. 1027, 1063, 1080, 1087, 1088, 1149, 1155, 1156, 1212, 1217, 1218.

5. Архівні фонди установ НАН України: путівник / [авт.-упоряд.: Л. М. Яременко, О. В. Березовська, О. В. Січова та ін.] ; під ред. О. С. Онищенко. – Київ, 2008. – 448 с.

Владислав Берковський

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ АРХІВНОЇ ГАЛУЗІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Динамічні зміни політичної ситуації в Україні, подальший розвиток громадянського суспільства, а також декларування необхідності конституційних змін постійно ускладнюють завдання своєчасної адаптації державної архівної системи України до тих змін, які відбуваються. Тим не менше зовнішнє середовище вимагає від архівів забезпечення належного потенціалу змін, здатності до своєчасної відповіді на виклики суспільства, формування дієвої стратегії розвитку та існування. Разом із тим існуюча стратегія виконання завдань та стратегічне управління фактично знаходяться на рівні, коли не враховуються стратегічні рішення щодо вибору альтернатив, які поєднували б економічний стан галузі зі стратегічним розвитком системи в майбутньому. Отже, хоча управлінські рішення й визначаються обставинами, які виникають, однак їх виконання не дає відповіді на виклики з боку оточення та практично не забезпечує подальшої ефективної реакції на зміни в суспільстві та державі.

З огляду на це досить актуальною виглядає необхідність проаналізувати основні підходи та напрями у формуванні стратегічних планів розвитку архівної галузі за кордоном.

Як визначив свого часу Альфред Чандлер, стратегічне планування спрямовується на «визначення основних довгострокових цілей та завдань, прийняття курсу дій і розподілу ресурсів, необхідних для виконання поставлених цілей» [1, р.28]. Фактично, на цих же позиціях стоять і розробники навчальної програми «Стратегічне планування для діловодних та архівних служб» (Strategic Planning for Records and Archives Services) зазначаючи, що стратегічне планування – це «процес ідентифікації організаційної місії, цілей та завдань, визначення потреб, можливостей і ресурсів, окреслення шляхів досягнення поставлених цілей» [14, р.27]. Виходячи з цих визначень, цілком зрозумілим є, що стратегічні плани розробляються на доволі тривалі періоди. При цьому при плануванні розвитку національних архівних систем за основу, зазвичай, беруть періоди від 5 до 10 років (напр., діючі стратегії розвитку Національного архіву Австралії, Національного архіву Великобританії, базовані на 5-річній системі планування, а стратегія Національного архіву Південної Африки, Національної архівної служби Сполучених Штатів Америки та державних архівів Польщі – на 10-річній системі планування) [5; 6; 7; 9; 10; 12; 17].